

رابطه شکرگزاری با دوام نعمت

زهرا میرمحمدی^۱

چکیده:

شکرگزاری و سپاس از منعم از مسائلی است که فرهنگ اسلامی بر آن تاکید کرده است. و در قرآن و روایات به عنوان خصلتی ارزنده و نیک برای انسان ها بیان شده است. شکرگزاری در برابر برکات و نعمت های مستمر و مداوم الهی حداقل شرط بندگی الهی است. شکرگزاری از نعمت های بیکران الهی باعث فزونی و دوام نعمت می شود و انسان مومن شایسته است در برابر نعمت های الهی، همواره شاکر خداوند متعال باشد. ما انسان ها در برابر بسیاری از نعمت های الهی ناسپاسیم و حتی به بسیاری از این نعمت های الهی توجه نداریم. همچنین این خصلت فضیلتی اخلاقی مورد تایید و تاکید عقل و عقلا نیز می باشد. سپاسگزاری به عنوان عملی مفید و سازنده و ابزاری تشویقی در کلیه حوزه ها و ابعاد زندگی مورد توجه است. هدف مقاله حاضر بررسی رابطه شکرگزاری با دوام نعمت است. این مقاله از طریق بررسی مدارک، اسناد و منابع به ارتباط شکر با دوام نعمت از منظر آیات و روایات و عقل می پردازد. روش اتخاذی در این مقاله روش توصیفی و تحلیلی و از آنجا که اسناد و مدارک معتبری در کتابخانه ها موجود می باشد به روش کتابخانه ای مورد مطالعه قرار گرفته است. دستاوردهای حاصل از این مقاله حاکی از آن است که هر انسانی به حکم عقل به این نتیجه می رسد که می بایست در برابر افرادی که به گونه ای کاری و یا نعمتی را به وی می دهند شکر کند. بی گمان هر کسی در هر مقام و منزلتی علمی و اجتماعی که باشد این انتظار را دارد که در برابر کار پسندیده و نعمتی که داده است از وی تشکر شود. با آنکه خداوند موجودی بی نیاز پرستش و سپاس است، ولی به عنوان وظیفه و تکلیف از انسان ها خواسته است تا شاکر و سپاسگزار باشند. از اینجا می توان پی برد که سپاس و شکرگزاری از خداوند با فزونی (دوام) نعمتش چه جایگاه و ارزش و اعتباری در آموزه های وحیانی دارد.

کلید واژه ها: دوام، شکرگزاری، نعمت.

۱- . طلبه سطح دو، مدرسه علمیه فاطمیه بردسیر، zahramirmohamadi@gmail.com

۱- مقدمه:

شکرگزاری از جمله مهم ترین اعمال بشری و جزء فضائل اخلاقی است. شکر برخاسته از معرفت حقیقی و معرفت حقیقی موجب ایمان کامل است. پروردگار متعال در بسیاری از آیات خود را به صفت شکور موصوف داشته است. و بندگان شایسته و سپاسگزار خویش را بدین صفت می ستاید همه انبیای الهی بندگان شکرگزارند. چنانکه درباره حضرت ابراهیم (علیه السلام) نیز خداوند فرموده است: «شَاكِرًا لِّأَنْعَمِهِ اجْتَبَاهُ وَهَدَاهُ إِلَى صِرَاطٍ مُسْتَقِيمٍ»؛ و نعمت های او را شکرگزار بوده. خدا او را برگزید و به راهی راست هدایتش کرد^۱. یکی دیگر از افتخارات و امتیازات قرآنی این است که حضرت نوح (علیه السلام) عبد شکور خداوند بود. به این مطلب درآیه ای از قرآن اشاره شده است: «ذُرِّيَّهٖ مِّنْ حَمَلِنَا مَعَ نُوحٍ إِنَّهُ كَانَ عَبْدًا شَكُورًا»؛ ای فرزندان کسانی که با نوح (برکشتی) سوار کردیم! او بنده شکرگزاری بود. (شما هم مانند او باشید ، تا نجات یابید)^۲. بنابراین همه انبیا شکرگزار خداوند بودند. در این مقاله محقق با استفاده از منابع معتبر اسلامی به خصوص منابع معتبر شیعه قصد دارد به بررسی رابطه شکرگزاری با دوام نعمت از منظر آیات و روایات و عقل که به عنوان برترین اعمال بشری که موجب سعادت دنیوی و اخروی فرد است بپردازد. یکی از برکات بزرگ الهی و گسترش فضایل انسانی ، مساله ارتباط شکرگزاری با دوام نعمت و حس قدرشناسی و روحیه شکرگزاری انسان های مومن از نعمت های بیکران الهی است که همین مسئله خود علت انتخاب موضوع این مقاله می باشد. بحث ارتباط شکرگزاری با افزایش (دوام) نعمت از مباحث به روز و کاربردی است که ریشه در منابع دینی ما دارد. در همین زمینه پیامبر اکرم (صلی الله علیه و آله و سلم) فرموده اند: «هیچگاه نمی شود که بنده در یاد خود شکر نعمتی را که خدا به او داده است به جا بیاورد مگر اینکه نعمتش افزوده می گردد قبل از اینکه شکرش به مرحله زبان هم برسد»^۳.

درباره موضوع ارتباط شکرگزاری با دوام نعمت تاکنون کتاب ها و مقالات پژوهشی ارزشمندی نوشته شده است. مثل کتاب های اخلاق در قرآن اثر آقای ناصر مکارم شیرازی، توحید ازدیدگاه عقل و نقل اثر آقای جعفر کریمی و قدرت الله فرقانی، معجزه شکرگزاری اثر راندابرن در این کتاب درباره بیست و هشت تمرین شکرگزاری بحث شده است و به ما می آموزد چگونه نیروی

۱- نحل: ۱۲۱.

۲- اسراء: ۳.

۳- مجلسی، بحار الانوار، ج ۶۸، ص ۴۰.

قدرشناسی را به کار بگیریم و با شکرگزاری واقعی اعجاز را وارد زندگی خود بکنیم، شکر در آینه وحی اثر غلامعلی نعیم آبادی در این کتاب در رابطه شکر و فراوانی نعمت گفته شده است که اگر از امکانات خوب استفاده شود و شکر نعمت ها به صورت عملی (نه زبانی) انجام شود اثر وضعی گران بهایی برجای می گذارد و کتاب راز شکرگزاری اثر مهدی خدامیان آرانی. و همچنین مقالات زیادی ذیل همین عنوان کار شده است که برخی از آن ها عبارتند از : مقاله شکرگزاری در قرآن و روایات نوشته مریم نیسی ، مقاله شکرگزاری در قرآن و حدیث نوشته لیلا سلیمانی سروستانی، مقاله شکرگزاری و تاثیرات آن از دیدگاه قرآن و حدیث نوشته ماهرخ شعبان زاده، مقاله عوامل کفران نعمت از منظر قرآن و روایات نوشته کیوان شاهی و لطفعلی شاهی و مقاله رابطه شکرگزاری و آرامش در زندگی فردی نوشته راضیه نظری و اعظم نظری ، پیشینه بحث شکرگزاری و دوام نعمت محسوب می شوند. ولی آنچه مقاله حاضر را از بقیه مقالات متمایز می سازد مسئله ارتباط شکرگزاری با دوام نعمت در قرآن و روایات است.

شکرگزاری یک کار عبادی مهم است که باید اهمیت و روش درست آن را آموخت. درباره اهمیت شکرگزاری در آیات قرآن و روایات همین بس که مایه ثابت ماندن نعمت های موجود ما و مایه زیاد شدن آن ها می گردد. آنچه که در پرداختن به مسئله شکر از طرف محقق اهمیت داشته این است که شکر و سپاس به عنوان یک عمل اخلاقی دارای فضائل فراوانی است که موجب افزایش نعمت و کسب صفات کمال و حرکت معنوی شخص و تقرب الی الله می شود. در جوامعی که ارزش های اخلاقی روبه افول گذاشته شده است و حرمت ها و احترام ها هر روز از روز قبل کم رنگ تر می شود و قدردانی و سپاس جای خود را به بی اعتنائی می دهد. این مقاله بنا دارد تا با پرداختن به موضوع شکرگزاری و ارتباط آن با دوام نعمت با استفاده از آیات و روایات و متون اسلامی روحیه شکرگزاری را با دلائل عقلی و نقلی تقویت نماید تا موجب ارتقاء سطح فرهنگی جامعه بشود. ضرورت پرداختن به این موضوع حقیقتی است که خود قرآن به آن اشاره کرده است همانگونه که این مسئله در آیه هفتم سوره ابراهیم کاملاً مشهود است.

روش مطالعه در این مقاله خلاصه نویسی، نت برداری و تند خوانی می باشد. یکی از پیش فرض های اصلی موضوع ارتباط شکرگزاری با دوام نعمت است که ثمرات و برکات زیادی در زندگی دارد. شکرگزاری باعث دوام نعمت های بیکران الهی می شود. اگر خداوند را به خاطر نعمت هایش شکر گزار نباشیم موجب کفران نعمت می شود.

در مقاله حاضر مسئله اصلی این است که چه ارتباطی بین شکرگزاری خداوند با دوام نعمت وجود دارد؟ هدف کلی این مقاله مطالعه و بررسی مسئله ارتباط شکرگزاری با دوام نعمت از منظر آیات و روایات و عقل است.

۲- مفهوم شناسی:

۲-۱- شکرگزاری:

شکر در لغت به معنای شناخت نعمت و سپاسگزاری از منعم است.^۱
شکر در اصطلاح به معنای اظهار نعمت است هم در اعتقاد و هم به زبان و هم به عمل با آن انطباق دارد.^۲

۲-۲- دوام:

دوام در لغت به معنای پایدارشدن، دوام داشتن، استمرار و همیشگی و هرچیزی که پایدار و با ثبات باشد.^۳
دوام در اصطلاح به معنای استمرار ثبوت است و در آن آغاز و نهایت و مقدار مشخصی از زمان لحاظ نشده است و همچنین در قرآن دوام در استمرار موجودات اخروی و آدمیان در دنیا به کار رفته است.^۴

۲-۳- نعمت:

نعمت در لغت به معنای آنچه باعث خوشی و شادکامی شخص باشد.^۵
نعمت در اصطلاح به معنای چیزی است که خداوند متعال آن را به بنده اش از مال و زندگی عطا می کند.^۶

۲-۴- کفران نعمت:

کفران در لغت به معنای پوشاندن چیزی است.^۷
کفران نعمت در اصطلاح به معنای آن است که شخص در مواجهه با نعمات الهی یا نعمت را در قلب خود بی اهمیت بشمارد یا با زبان سخنی بگوید که نشانه بی اعتنایی نسبت به نعمت و

۱- فراهیدی، العین، ج ۵، ص ۲۹۲.

۲- طباطبایی، ترجمه تفسیر المیزان، ج ۱۲، ص ۵۱.

۳- حسینی دشتی، معارف و معاریف، ج ۱۰، ص ۱۱۰۳.

۴- مصطفوی، التحقيق فی الکلمات القرآن، ج ۳، ص ۲۶۴.

۵- حسینی دشتی، معارف و معاریف، ج ۱۰، ص ۳۴۰۵.

۶- ابن منظور، لسان العرب، ج ۴، ص ۲۰۸.

۷- اصفهانی، ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن کریم، ص ۴۵۱.

نتیجه گیری :

شکرگزاری عملی است که در هر حالتی چه در مصائب و مشکلات و چه در راحتی و شادمانی باید انجام شود. اسلام از افراد می خواهد در هر حالی شکر خدا را به جای آورند. شکرگزاری به درگاه الهی از مهم ترین خصوصیات انسان است. شکر و سپاس به عنوان فضیلتی اخلاقی مورد تایید و تاکید عقل و عقلا است. هر انسانی به حکم عقل به این نتیجه می رسد که می بایست در برابر افرادی که به گونه ای کاری و یا نعمتی را به وی می دهند شکر کند. سپاسگزاری به عنوان عملی مفید و سازنده و ابزاری تشویقی مورد توجه است. بی گمان هرکسی در هر مقام و منزلتی علمی و اجتماعی که باشد این انتظار را دارد که در برابر کار پسندیده و نعمتی که داده است از وی تشکر شود. با شکرگزاری از خدا نه فقط اینکه نعمت دوام پیدا می کند بلکه نعمت نیز افزایش می یابد. با آنکه خداوند موجودی بی نیاز پرستش و سپاس است ولی به عنوان وظیفه و تکلیف از انسان ها خواسته است تا شاکر و سپاسگزار باشند. شکر نعمت نعمت افزون کند همین کلام ادیبانه کافی است تا بدانیم بین شکرگزاری و افزایش نعمت رابطه تصاعدی برقرار است. انگار هر بخشش در قانون عمل و عکس العمل هزاران تکثیر می شود به اوج می رسد و باز به سوی ما بازمی گردد ، عالی تر و متکامل تر. و این سنت خداوند است که ذره را به توان می رساند پس الهی اندک شکر مرا در معاملات الهی به توان بی نهایت برسان. از اینجا می توان پی برد که سپاس و شکرگزاری از خداوند با فزونی (دوام) نعمتش چه جایگاه و ارزش اعتباری در آموزه های وحیانی دارد. با بررسی مطالعات پیشین و فعلی در پی این خواهیم بود که شکرگزاری با دوام نعمت ارتباط دارد. مقالات پیشین به صورت کلی شکرگزاری را مورد بررسی قرار داده بودند اما در این مقاله به ارتباط شکرگزاری با دوام نعمت اشاره شده است. آنچه در این مقاله بیان شده است نشان دهنده اهمیت موضوع ارتباط شکرگزاری با دوام نعمت در آیات و روایات است. در این مقاله به ارتباط شکر با دوام نعمت از منظر آیات و روایات و عقل اشاره شده است. بنابر مطالب ارائه شده در همین زمینه راه های شکرگزاری به توصیه امام صادق (علیه السلام) مرتبط با موضوع بیان می شود:

۱. هنگام استفاده از هر نعمتی توجه کنیم که خدا آن را به ما داده است و نیز «الحمد لله»

بگوییم.

۲. از کسی که به ما خوبی می کند و نعمت خدا به واسطه او به ما می رسد تشکر کنیم.
۳. وقتی شخص معلول یا مشکلداری را می بینیم با یاد سلامتی و آسایش خود خدا را حمد کنیم. (البته به شکلی که آن شخص نشنود و رنجیده خاطر نگردد).
۴. وقتی نعمتی به ما می رسد یا یاد نعمتی می افتیم سجده شکر کنیم و اگر موقعیتمان مناسب نیست صورت را بر دست گذاشته «الحمد لله» بگوییم.
- این راه ها در صورتی بر زندگی انسان های مومن تاثیر گذار خواهند بود که در همه حالتی شکرگزار نعمت های بیکران الهی باشند.

منابع:

*قرآن کریم.

۱. ابن بابویه ، محمد بن علی بن حسین ، **من لا یحضره الفقیه**، مصحح : علی اکبر غفاری، قم : موسسه نشر اسلامی ، چاپ دوم ، ۱۳۶۳ هـ، ش .
۲. ابن منظور ، محمد بن مکرم ، **لسان العرب** ، محقق : جمال الدین میردامادی ، بیروت: دار الفکر للطباعة و النشر و التوزیع ، چاپ اول ، ۱۴۹۴ هـ، ق .
۳. حرانی ، حسین بن شعبه ، **تحف العقول** ، قم : انتشارات اسلامیة ، چاپ سوم ، ۱۳۶۶ هـ، ش .
۴. حسینی دشتی ، سید مصطفی ، **معارف و معاریف** (دائرة المعارف جامع اسلامی) ، تهران : موسسه فرهنگی آرایه ، چاپ سوم ، ۱۳۷۹ هـ، ش.
۵. دشتی ، محمد ، **ترجمه نهج البلاغه** ، قم : موسسه فرهنگی تحقیقاتی امیر المومنین علیه السلام ، چاپ سی و یکم ، ۱۳۸۴ هـ ، ش .
۶. راغب اصفهانی ، حسین بن محمد ، **ترجمه و تحقیق مفردات الفاظ قرآن کریم** ، مترجم: سید غلامرضا خسروی حسینی ، تهران : المکتبه المرتضویه لاحیاء آثار الجعفریه، چاپ سوم ، ۱۳۸۳ هـ، ش .
۷. طباطبایی ، سید محمد حسین ، **ترجمه تفسیر المیزان** ، مترجم: ناصر مکارم شیرازی ، قم : بنیاد علمی و فرهنگی علامه طباطبایی ؛ تهران رجاء، چاپ هفتم، ۱۳۶۷ هـ ، ش.
۸. فراهیدی، خلیل بن احمد، **العین**، محقق: مهدی مخزومی؛ ابراهیم سامرائی، بیروت: الاعلمی للمطبوعات، چاپ دوم، ۱۳۶۷ هـ، ش.
۹. کلینی رازی، محمد بن یعقوب ، **اصول کافی** ، مترجم: سید علی مرتضوی ، قم : انتشارات سرور ، چاپ چهارم ، ۱۳۹۴ هـ ، ش
۱۰. کریمی ، جعفر؛ فرقانی ، قدرت الله ؛ **توحید از دیدگاه عقل و نقل** ، قم : موسسه فرهنگی و اطلاع رسانی تبیان ، چاپ اول ، ۱۳۸۷ هـ، ش .
۱۱. لیشی واسطی ، علی ، **عیون الحکم و المواعظ** ، مصحح : حسین حسینی بیرجندی ، قم : انتشارات دارالحديث، چاپ اول ، ۱۳۷۶ هـ، ش.

۱۲. مجلسی ، محمد باقر بن محمد تقی ، بحار الانوار ، قم : انتشارات اسلامیه ، چاپ پنجم ، ۱۳۸۶ هـ ، ش.
۱۳. مصطفوی ، حسن ، التحقيق في الكلمات القرآن ، تهران : وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی ، چاپ اول ، ۱۳۶۸ هـ ، ش .
۱۴. مکارم شیرازی ، ناصر ، اخلاق در قرآن ، قم : انتشارات امام علی بن ابی طالب علیه السلام ، چاپ سوم ، ۱۳۸۴ هـ ، ش .
۱۵. مکارم شیرازی ، ناصر ؛ بابایی ، احمد علی ؛ برگزیده تفسیر نمونه ، تهران : دارالکتب اسلامیه ، چاپ هجدهم ، ۱۳۸۷ هـ ، ش.
۱۶. مجلسی ، محمد باقر بن محمد تقی ، بحار الانوار ، بیروت : دارالحیا الثرات العربی ، چاپ سوم ، ۱۳۷۵ هـ ، ش.
۱۷. مجلسی ، محمد باقر بن محمد تقی ، بحار الانوار ، قم : انتشارات اسلامیه ، چاپ سوم ، ۱۳۷۵ هـ ، ش.
۱۸. پژوهشکده باقر العلوم ، «رابطه شکرگزاری و افزون شدن نعمت» ، ۲۹ دی ۱۳۹۵ هـ ، ش.
۱۹. پرسمان دانشگاهیان ، «شکر نعمت» ، ۲۵ آبان ۱۳۹۳ هـ ، ش.
۲۰. حسینی ، ضیاء ، « ضرورت شکرگزاری از منظر عقل با تأکید بر آیات و روایات » ، ۱۱ خرداد ۱۳۹۸ هـ ، ش.
۲۱. سلیمانی سروستانی ، لیلا ، «شکرگزاری در قرآن و حدیث» ، مجله: رشد آموزش قرآن و معارف اسلامی ، ۱۳۹۲ هـ ، ش ، شماره ۹۱ .
۲۲. شاهدی ، کیوان ، لطفعلی ، شاهدی ، « عوامل کفران نعمت از منظر قرآن و روایات » ، نخستین کنفرانس ملی علوم انسانی و توسعه ، ۱۴ تیر ۱۳۹۸ هـ ، ش .
۲۳. شعبان زاده ، ماهرخ ، « شکرگزاری و تاثیرات آن از دیدگاه قرآن و حدیث » ، ایرانداک ، ۱۳۸۹ هـ ، ش.
۲۴. شهامت ، حسین ، « زینت بخش وجود هر انسان صفت شکرگزاری » ، نشست شکرگزاری و نقش آن در تحکیم خانواده ، ۱۳۹۸ هـ ، ش.

۲۵. نظری، راضیه، نظری، اعظم، «رابطه شکرگزاری و آرامش در زندگی فردی»، چهارمین کنفرانس بین المللی علوم اسلامی و پژوهش های دینی و حقوق، ۱۳۹۹ ه. ش.
۲۶. نیسی، مریم، «شکرگزاری در قرآن و روایات»، ششمین همایش بین المللی مطالعات اجتماعی و تربیتی در جهان اسلام، ۱۳۹۹ ه. ش.
۲۷. هادوی تهرانی، مهدی، «وجوب شکر نعمت»، موسسه فرهنگی رواق حکمت، ۱۴ آذر ۱۳۹۹ ه. ش.

۲۸. <https://porseman.com>.

۲۹. <https://hawzah.net>.